

Krzysztof Wach

Katedra Przedsiębiorczości i Innowacji

Wymiary europeizacji i jej kontekst

1. Wprowadzenie

„Unia Europejska”, „europeizacja” czy „europeizm” są obecnie jednymi z najpopularniejszych terminów używanych w opracowaniach badawczo-naukowych czy popularnonaukowych. Niekiedy stosowane są zamiennie, choć mają różne znaczenie. Dlatego też warto dokonać pewnego terminologicznego uporządkowania. Celem artykułu jest próba zdefiniowania europeizacji oraz wskazania wymiarów, w których proces ten zachodzi. Autor omawia również szeroko rozumiany kontekst europeizacji, analizując zależność europeizacji od globalizacji czy westernizacji¹. Jako główną metodę badawczą wykorzystano w artykule krytykę piśmiennictwa naukowego.

2. Pojęcie europeizacji

„Europeizacja” (ang. *Europeanisation*, niem. *Europäisierung*, fr. *européisation*, wł. *europeizzazione*), zwłaszcza po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, stała się bardzo modnym i często używanym terminem, może on jednak być powodem nieporozumień, ponieważ odnosi się do wielu zjawisk występujących obecnie na kontynencie europejskim. Badania naukowe w zakresie europeizacji sięgają lat 70. XX w., ich rozkwit przypadł zaś na ostatnią dekadę XX w. i ma miejsce obecnie, co potwierdzają przeprowadzone analizy bibliometryczne w tym zakresie². Jak podkreśla K. Dyson, w literaturze przedmiotu nie sformułowano rygorystycznej

¹ Najczęstszym przypadkiem okcydentalizacji (westernizacji) jest amerykańizacja.

² Wyniki analizy bibliometrycznej obiegu pojęcia europeizacji w literaturze naukowej omówione są m.in. w pracy: K. Featherstone, *In the Name of Europe [w:] The Politics of Europeanization*, red. K. Featherstone, C.M. Radaelli, Oxford University Press, Oxford 2003, s. 5–6.

pod względem naukowym definicji europeizacji, nadal pozostaje ona stosunkowo „młodym problemem badawczym nastęrczającym więcej pytań niż odpowiedzi”³. Analiza opracowań naukowych poświęconych temu zagadnieniu pozwala jednak przyjąć bardzo ogólną definicję europeizacji. Europeizacja *sensu largo* to „rozwijający się w czasie proces, polegający na złożonej interakcyjności zmiennych, skutkujący zróżnicowanymi, współzależnymi, a nawet sprzecznymi efektami”⁴. Podkreślić należy, że jest to bardzo ogólna definicja europeizacji, niewskazująca płaszczyzn oddziaływania europeizacji. Jej ogólność może być jednak potraktowana jako zaleta, ponieważ daje możliwość aplikacji na potrzeby niemal wszystkich dyscyplin naukowych.

Do procesu europeizacji można zastosować co najmniej dwa podejścia badawcze. Pierwsze z nich to podejście odgórne (*top-down, downloading*), natomiast drugie to podejście oddolne (*bottom-up, uploading*). Interesującą koncepcję trzech typów europeizacji zaproponowali K. Dyson i K.H. Goetz (tabela 1).

Tabela 1. Trzy typy europeizacji według koncepcji K. Dysona oraz K.H. Goetza

Typ	Istota	Charakterystyka
Typ 1. Europeizacja jako proces przesyłania (<i>uploading</i>)	Rosnące kompetencje oraz władza aktorów i instytucji UE	W dużym stopniu jest synonimem procesu integracji europejskiej
Typ 2. Europeizacja jako proces pobierania wywołany odgórnie (<i>downloading, typu top-down</i>)	Wpływ UE na wewnętrzne przekonania polityczne (<i>politics</i>) oraz politykę administracyjno-prawną (<i>polity</i>)	Nacisk położony na różnorodne reakcje państw na różne presje adaptacyjne
Typ 3. Europeizacja jako proces pobierania, wywołany oddolnie (<i>downloading, typu bottom-up</i>)	Koncentracja na powiązaniach i wymianie mechanizmów między państwami europejskimi	Uwzględnia kwestie szersze niż te dotyczące tylko UE, może być rozpatrywana oddzielnie od UE

Źródło: K. Dyson, G. Goetz, *Living with Europe: Power, Constraint and Contestation* [w:] *Germany, Europe and the Politics of Constraint*, red. K. Dyson, K.H. Goetz, Oxford University Press, New York 2003, seria: „Proceeding of the British Academy” 2003, vol. 119, s. 15–16; I. Bache, *Europeanization: A Governance Approach*, „European Union Studies Association”, 8th Biennial Conference, 27–29 March 2003, Nashville, Tennessee, USA, s. 7, http://aei.pitt.edu/554/02/Bache_EUSA.doc, 15.12.2008.

³ K. Dyson, *Introduction: EMU as Integration, Europeanization and Convergence* [w:] *European States and the Euro. Europeanization, Variation and Convergence*, red. K. Dyson, Oxford University Press, Oxford–New York 2002, s. 3.

⁴ *Ibidem*.

Idąc dalej, warto zaproponować modyfikację przytoczonej koncepcji. Obok podejścia odgórnego oraz oddolnego, można wyróżnić trzecie – zintegrowane, czyli wykorzystujące oba wyżej wymienione podejścia (tabela 2)⁵.

Uszczegółowieniem pierwszego podejścia (podejście odgórne) może być definicja zaproponowana przez C.M. Radaelliego, zgodnie z którą: „europeizacja składa się z procesów a) budowania, b) dyfuzji oraz c) instytucjonalizacji formalnych i nieformalnych zasad, procedur, paradygmatów polityki, stylów, wzorców zachowań oraz wspólnych przekonań i norm”, które najpierw zostały zdefiniowane oraz skonsolidowane w procesie tworzenia polityki UE, a następnie włączone do logiki krajowych (narodowych oraz subnarodowych) debat, struktur politycznych oraz polityki publicznej⁶.

Z kolei drugie podejście (oddolne) odwołuje się do grup interesu i sieci powiązań, będących środkiem, przez który preferencje poszczególnych grup oddolnych są uwzględniane na poziomie UE i wpływają na rozwój jej struktur politycznych⁷.

Jak słusznie zauważają K. Featherstone i G. Kazamias, zarówno krajowe, jak i wspólnotowe (szeroko rozumiane) podmioty są od siebie zależne, a przede wszystkim uczestniczą w sieci powiązań horyzontalnych i wertykalnych. Dlatego też obydwie wspomniane powyżej podejścia (oddolne i odgórne) tworzą całość⁸. Podobne argumenty można znaleźć u innych autorów⁹.

⁵ Większość autorów utożsamia to trzecie podejście z drugim (*bottom-up approach*), argumentując, że jest ono jedynie dopełnieniem podejścia odgórnego (*top-down approach*). Por. A. Dumała, *O pojęciu, mechanizmach i instrumentach europeizacji*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* 2007, vol. XIV, s. 14. W naukach ekonomicznych, a zwłaszcza w naukach o zarządzaniu, wspomniane podejścia badawcze do funkcjonowania przedsiębiorstwa występować mogą oddzielnie i niezależnie, stąd uzasadnione wydaje się wyróżnienie trzech, a nie dwóch podejść.

⁶ C.M. Radaelli, *Europeanisation: Solution or Problem?* [w:] *Palgrave Advances in European Union Studies*, red. M. Cini, A. Bourne, Palgrave Macmillan, Houndmills–New York 2006, s. 58.

⁷ K.E. Howell, *Developing Conceptualisations of Europeanisations: A Study of Financial Services*, „Politics” 2004, vol. 41, nr 1, s. 21.

⁸ Por. K. Featherstone, G. Kazamias, *Introduction: Southern Europe and the Process of Europeanisation* [w:] *Europeanisation and the Southern Periphery*, red. K. Featherstone, G. Kazamias, Frank Cass, London 2001, s. 1.

⁹ Zob. K.E. Howell, *op. cit.*, s. 21 i cytowana tam literatura.

Tabela 2. Charakterystyka podejść do procesu europeizacji

Kryterium	Podejście odgórne (<i>uploading, top-down</i>)	Podejście oddolne (<i>downloading, bottom-up</i>)	Podejście zintegrowane (<i>integrating top-down and bottom-up</i>)
Kierunek oddziaływania	wpływ z poziomu Wspólnoty na państwa członkowskie	wpływ grup interesu reprezentowanych w poszczególnych państwach członkowskich na działania Wspólnoty	wpływ dychotomiczny, zarówno oddolny, jak i odgórny, występujący jednocześnie
Rola harmonizacji i adaptacji	reaktywna i odruchowa natura adaptacji państw członkowskich	aktywna i dobrowolna adaptacja państw członkowskich w odpowiedzi na antycypację zmian w otoczeniu	dwutorowe podejście do adaptacji państw członkowskich, obustronny proces uczenia się
Istota konwergencji i dywergencji	spodziewana wyższa konwergencja pomiędzy krajami członkowskimi	zróżnicowanie i dysproporcje regionalne wymuszają zmiany w polityce wspólnotowej	wyższa spodziewana konwergencja przy uwzględnieniu potrzeb wynikających z dysproporcji i zróżnicowania
Instytucjonalne dostosowanie się	zakładana nierówność poziomu wspólnotowego i narodowego, przy wyższości tego pierwszego	zakładana nierówność poziomu wspólnotowego i narodowego, przy wyższości tego drugiego	dynamiczne dostosowanie się poziomu narodowego do wspólnotowego i odwrotnie
Wymiar polityczny	dominuje polityka administracyjno-prawna (<i>policy and polity</i>)	dominują przekonania polityczne (<i>politics</i>)	próba zrównoważenia przekonań politycznych (<i>politics</i>) z politykami (<i>policy</i>)
Postrzeganie procesu europeizacji	europeizacja jako formalny proces, który prowadzi do założonych efektów	europeizacja jako proces dobrowolnego i ewolucyjnego wprowadzania zmian skutkujących korzyściami	europeizacja jako proces szeroko pojętej harmonizacji zmierzający do osiągnięcia różnorodnych korzyści przez wszystkich jej uczestników

Uwaga: autor wykorzystał koncepcję zaprezentowaną przez K. Dysona oraz K. Goetzta, dokonał jednak znaczących modyfikacji, również takich, które zmieniły całkowicie sens pierwotnej koncepcji.

Źródło: opracowanie własne.

3. Wymiary europeizacji

Pojęcie europeizacji odnosi się do wielu zjawisk, które występują obecnie na kontynencie europejskim. J.P. Olsen podkreśla wprawdzie, że europeizacja nie jest *sui generis* fenomenem, jednak próbuje ją wyjaśniać za pomocą tzw. fenomenów¹⁰. Autor ten wyróżnia trzy fenomeny procesu europeizacji. Pierwszy z fenomenów odkrywa, co się zmienia na skutek europeizacji. Drugi dotyczy badania mechanizmów europeizacji, czyli eksploracyjnego wyjaśnienia, jak europeizacja postępuje. Trzeci ujawnia, dlaczego różnorakie procesy zmian dokonujące się w ramach europeizacji są korzystne. W wypadku pierwszego fenomenu europeizacji Olsen wyróżnia pięć możliwych płaszczyzn zmian, a mianowicie¹¹:

- zmiany zewnętrznych granic Wspólnoty,
- rozwój instytucji wspólnotowych,
- centralizację władzy i penetrację narodowych systemów politycznych,
- rozprzestrzenianie się europejskiego kanonu politycznego,
- unifikację polityczną Europy.

Europeizację dostrzec można nie tylko w wielu dziedzinach nauki, ale także w wielu wymiarach życia publicznego. Dokonując kwerendy prac naukowych oraz artykułów naukowo-publicystycznych, można zauważyć, że europeizacja dotyczy wielu zagadnień. Wyróżnić można m.in.:

- europeizację edukacji. Przejawia się ona w implementacji procesu bolońskiego przez uczelnie europejskie, ale także w tworzeniu wspólnych ram prawnych dla szkolnictwa podstawowego i średniego w niektórych kwestiach (np. wytyczne w zakresie nauczania przedsiębiorczości), czego efektem będzie zbliżenie do siebie odmiennych systemów edukacyjnych¹². Popularne jest także tworzenie wspólnych podręczników (np. do nauczania historii). Coraz wyraźniejszą tendencją jest również eksponowanie w systemach edukacyjnych koncepcji kształcenia przez całe życie (*longlife learning*);

- europeizację badań. Widoczna jest w intensyfikacji prowadzenia wspólnych badań naukowych przez ośrodki naukowe z różnych krajów członkowskich, co związane jest z korzystnym finansowaniem projektów badawczych realizowanych przez tego typu konsorcja (m.in. VII program ramowy). Elementem tego procesu jest także popieranie wymiany studentów i nauczycieli (m.in. program

¹⁰ J.P. Olsen, *The Many Faces of Europeanization*, „Journal of Common Market Studies” 2002, vol. 40, nr 5, s. 922.

¹¹ *Ibidem*, s. 923–924.

¹² Zob. I. Kość, *Europeizacja polskiej oświaty realizowana poprzez urzeczywistnianie europejskiego wymiaru edukacji* [w:] *Kształcenie zawodowe w teorii i praktyce edukacyjnej*, red. A. Kusztełak, A. Zduniak, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2006, s. 446–456.

ERASMUS), zwłaszcza przez zachęcanie do uznawania na uczelniach dyplomów i okresów studiów;

– europeizację administracji. Przejawia się głównie w kształtowaniu w administracji publicznej państw członkowskich UE zbieżnego zakresu wartości uznawanych za fundamentalne, podstawowych zadań oraz standardów jakościowych wspólnych dla całej Wspólnoty. Innym sposobem myślenia o europeizacji administracji publicznej jest oczekiwanie, że w administracji państw członkowskich UE stworzone zostaną podobne (wręcz bliźniacze) rozwiązania dotyczące zasad działania, kompetencji, instytucji, procedur oraz kadr¹³. Innym przejawem europeizacji administracji jest wzmożona obsługa petentów z pozostałych krajów członkowskich, ale także opieka konsularna nad obywatelami wszystkich tych krajów;

– europeizację prawa. Niemal we wszystkich krajach członkowskich europeizacja prawa ma podstawy konstytucyjne, jest tak też w Polsce. Z chwilą rozpoczęcia procesu integracji europejskiej systemy prawne państw członkowskich Wspólnot Europejskich znalazły się pod silnym wpływem prawa wspólnotowego, w rezultacie pojawiło się zjawisko tzw. europeizacji prawa krajowego¹⁴;

– europeizację polityki. Oznacza ona proces adaptacji krajowych partii politycznych do zmian związanych z integracją europejską (europeizacja partii politycznych). W wymiarze rządów narodowych przejawia się w układzie sił, tendencji i opinii europejskich (europeizacja narodowych systemów politycznych). W kontekście prowadzonej przez państwo polityki administracyjno-prawnej również można mówić o jej europeizacji (np. europeizacja polityki migracyjnej, europeizacja polityki społecznej)¹⁵;

– europeizację języka. Dotyczy zarówno poszczególnych języków narodowych, jak i całości Wspólnoty. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej pojawiło się w języku polskim wiele nowych wyrazów, a jedną z najbardziej rozpowszechnionych konstrukcji jest ta wykorzystująca przedrostek euro- (np. eurokonto, eurourzędnik, eurorynek). We Wspólnocie natomiast zrodziło się zjawisko, które można określić mianem eurozargonu¹⁶. Bywa on niekiedy trudny do zrozumienia bez podstawowej wiedzy o integracji europejskiej. Z drugiej strony zaobserwować można tendencję do posługiwania się we Wspólnocie językiem angielskim.

¹³ G. Rydlewski, *Problemy europeizacji administracji publicznej*, „Służba Cywilna” 2004/2005, nr 9, s. 12.

¹⁴ Por. *Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na klasyczne dziedziny prawa krajowego*, red. C. Mik, TNOiK, Toruń 2000.

¹⁵ Szerzej zob. S. Meunier, *Globalization and Europeanization: A Challenge to French Politics*, „French Politics” 2004, vol. 2, nr 2, s. 125–150.

¹⁶ Zob. P. Zychowicz, *Eurokraci nie gęsi...*, „Rzeczpospolita” z 16.02.2008, nr 40, dodatek „Plus Minus”, s. A-022.

Systemy edukacyjne państw członkowskich wzmacniają tę tendencję. Powołano komisarza ds. wielojęzyczności, którego jednym z pierwszych pomysłów było uczenie się drugiego języka jako ojczystego (*second native language*).

Należy zaznaczyć, że przytoczona przez autora lista jest niekompletna i zawiera jedynie przykładowe, najważniejsze dziedziny życia, w których wpływ procesu europeizacji jest najbardziej zauważalny.

Warto w tym miejscu dokonać uporządkowania obszarów wpływu europeizacji, czyli próby identyfikacji i strukturalizacji wymiarów europeizacji. Można pokusić się o wyróżnienie ośmiu wymiarów europeizacji (tabela 3). Pojęcie to jest bowiem wykorzystywane do opisu zmian m.in. w wymiarze geograficznym, socjologicznym, politycznym, prawnym, instytucjonalnym czy gospodarczym.

Europeizacja w znaczeniu geograficznym sprowadza się do ekspansji terytorialnej Unii Europejskiej, czyli poszerzania obszaru wpływu wspólnotowego systemu instytucjonalnego przez rozszerzenie Wspólnoty (dobrowolne przystąpienie)¹⁷. W tym sensie europeizacja oznacza także rozszerzenie się idei Wspólnoty Europejskiej jako bytu ponadnarodowego na kraje trzecie, w tym pozaeuropejskie¹⁸.

Europeizacja w znaczeniu socjologicznym to wprowadzanie lub przyjmowanie wzorców i zwyczajów europejskich, w tym europejskiego stylu życia¹⁹. W tym sensie europeizacja oznacza także rozpowszechnianie się tożsamości europejskiej. Ponadto zaobserwować można przenoszenie się wartości współczesnej cywilizacji europejskiej na kraje pozaeuropejskie²⁰.

Europeizacja w znaczeniu politycznym dotyczy wielu płaszczyzn. Może być rozumiana jako penetracja narodowych systemów rządzenia, której rezultatem jest przekazanie części uprawnień krajowych wspólnotowemu ośrodkowi władzy. W ujęciu politologicznym europeizacja oznacza także wpływ integracji europejskiej na państwo narodowe, a w szczególności na jego struktury, funkcje i zachodzące w nim procesy (europeizacja narodowych systemów politycznych). W tym sensie można także mówić o europeizacji narodowych partii politycznych, które coraz częściej powołują specjalistę ds. europejskich. Z kolei działania w Parlamencie Europejskim wymuszają na partiach narodowych konwergencję interesów i idei w ramach parlamentarnych frakcji politycznych.

¹⁷ W ujęciu historycznym pojęcie to w tym znaczeniu odnosi się do kolonializmu.

¹⁸ Chęć akcesji do UE wyrażają także kraje pozaeuropejskie, np. Turcja czy Izrael.

¹⁹ W ujęciu historycznym pojęcie to odnosi się w tym znaczeniu do europeizacji Rosji (XVIII w.) oraz Turcji (XX w.). Współcześnie często mówi się o europeizacji Wielkiej Brytanii jako kraju nieco odmiennie tożsamościowo i kulturowo od Europy kontynentalnej.

²⁰ Dobrym przykładem może być tutaj postawa Gruzji, która deklaruje kultywowanie wartości europejskich, a transmitowane wystąpienia prezydenta tego kraju odbywają się zawsze z flagą Unii Europejskiej w tle.

Europeizacja w znaczeniu prawnym to konwergencja prawa krajowego z prawem wspólnotowym, której rezultatem jest z jednej strony transpozycja prawa wspólnotowego do krajowego porządku prawnego, a z drugiej bezpośrednie obowiązywanie prawa wspólnotowego w krajach członkowskich Unii Europejskiej.

Europeizacja w znaczeniu instytucjonalnym to tworzenie „wspólnej Europy”, zjednoczonej i odgrywającej na świecie istotną rolę polityczną. W tym wymiarze europeizacja docelowo ujmuje Unię Europejską jako osobny podmiot prawa międzynarodowego przypominający federację. Warto dodać, że Unia Europejska jest obecnie na czwartym z pięciu etapów integracji.

Europeizacja w znaczeniu ekonomicznym to pojęcie złożone. W znaczeniu makroekonomicznym transcendentnym (egzogennym) jest to czynienie z Europy (a ściślej z Unii Europejskiej) ważnego centrum gospodarczego na świecie, zwiększenie znaczenia Unii Europejskiej w tzw. Triadzie²¹. Europeizacja w znaczeniu makroekonomicznym immanentnym (endogennym) to z jednej strony tworzenie dogodnych warunków rozwoju przedsiębiorstw na terytorium Unii Europejskiej (europejskie otoczenie biznesu, a ściślej europeizacja otoczenia przedsiębiorstw), z drugiej zaś konwergencja systemów makroekonomicznych poszczególnych krajów członkowskich Wspólnoty.

Z kolei w znaczeniu mikroekonomicznym²² europeizacja to umiędzynarodowienie przedsiębiorstwa w skali europejskiej przez jego ekspansję na rynki krajów Unii Europejskiej (działalność przedsiębiorstwa na wspólnym rynku, tzw. jednolitym rynku europejskim). Podobnie europeizację definiują P. Harris oraz F. McDonald, zdaniem których można ją utożsamić z „intrenacjonalizacją w kontekście Europy”²³. Autorzy ci podkreślają dodatkowo, że europeizacja przedsiębiorstw jest procesem ewolucyjnym i złożonym, opartym na uczeniu się. Według nich europeizacja przedsiębiorstw ma takie same implikacje jak internacjonalizacja przedsiębiorstw, przy czym implementacja bardziej zaawansowanych form ekspansji w wypadku europeizacji może następować znacznie wcześniej (szybciej) niż w wypadku internacjonalizacji²⁴.

²¹ Obecnie udział UE w handlu światowym jest większy niż udział USA.

²² Europeizacja w znaczeniu mikroekonomicznym utożsamiana jest z europeizacją działalności gospodarczej.

²³ P. Harris, F. McDonald, *European Business & Marketing*, 2nd ed., Sage Publications, London–Thousand Oaks–New Delhi 2004, s. 73.

²⁴ (...) *more complex modes of entry such as direct foreign investments may begin early in the Europeanisation process (...); ibidem*, s. 73.

Tabela 3. Osiem wymiarów europeizacji

Wymiar	Główne procesy
Europeizacja w znaczeniu geograficznym	Przyjęcie nowych państw do UE, a co za tym idzie – poszerzenie obszaru wpływu wspólnotowego systemu instytucjonalnego. Rozprzestrzenianie się idei Wspólnoty jako bytu ponadnarodowego na kraje trzecie, w tym pozaeuropejskie
Europeizacja w znaczeniu socjologicznym	Przyjmowanie europejskich zwyczajów, wzorców, stylu życia. Tworzenie się tożsamości europejskiej. Rozprzestrzenianie się wartości współczesnej cywilizacji europejskiej na kraje pozaeuropejskie
Europeizacja w znaczeniu politycznym	Przekazanie przez kraje członkowskie części uprawnień krajowych wspólnotowemu ośrodkowi władzy. Rozprzestrzenianie się wspólnotowych norm, reguł i przekonań politycznych na kraje trzecie, w tym pozaeuropejskie
Europeizacja w znaczeniu prawnym	Transpozycja prawa unijnego do krajowego systemu prawnego. Bezpośrednie obowiązywanie prawa wspólnotowego w krajach członkowskich. Konwergencja porządków prawnych państw członkowskich
Europeizacja w znaczeniu instytucjonalnym	Działanie nastawione na stworzenie „wspólnej Europy” – silnej, zjednoczonej i odgrywającej na świecie ważną rolę polityczną. Docelowo ujmowanie Unii Europejskiej jako osobnego podmiotu prawa międzynarodowego, być może również w wymiarze federacyjnym
Europeizacja w znaczeniu makroekonomicznym transcendentnym	Kreowanie Unii Europejskiej na światowego potentata gospodarczego, zwłaszcza w Triadzie (Stany Zjednoczone, Europa, kraje azjatyckie)
Europeizacja w znaczeniu makroekonomicznym immanentnym	Kreowanie europejskiego otoczenia biznesu sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorczości, ale także konwergencja systemów makroekonomicznych poszczególnych krajów członkowskich, w tym pogłębiona integracja gospodarczo-walutowa
Europeizacja w znaczeniu mikroekonomicznym	Wprowadzenie strategii internacjonalizacji działalności przedsiębiorstwa w skali europejskiej (europeizacja działalności gospodarczej w wyniku realizacji wspólnotowej swobody przedsiębiorczości)

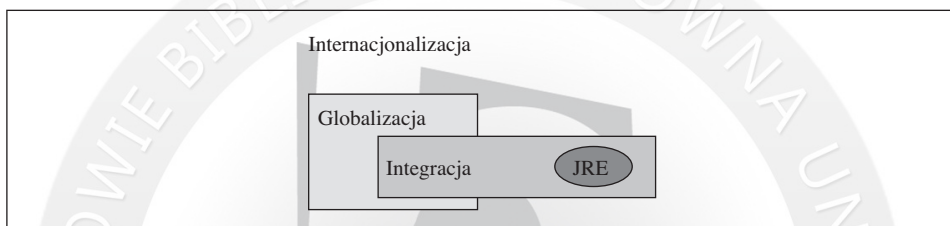
Źródło: opracowanie własne.

4. Kontekst europeizacji

Omawiając zagadnienie europeizacji, warto wskazać kontekst, w jakim proces ten zachodzi. Europeizacja nakłada się bowiem na inne procesy, takie jak internacjonalizacja, globalizacja czy integracja (w tym jednolity rynek europejski). Zdefiniowania tych terminów oraz wskazania wzajemnych zależności między tymi procesami dokonała na podstawie studium literatury N. Daszkiewicz²⁵ (rys. 1):

²⁵ N. Daszkiewicz, *Internacjonalizacja małych i średnich przedsiębiorstw*, Scientific Publishing Group, Gdańsk 2004, s. 22–23.

- internacjonalizm jest pojęciem najszerszym i najstarszym,
- globalizacja jest pojęciem węższym (nie obejmuje m.in. eksportu na pojedyncze rynki czy wzajemnej i przygranicznej współpracy),
- integracja jest pojęciem jeszcze węższym, dotyczy procesu częściowo mieszczącego się w pojęciu globalizacji (integracja może prowadzić do globalizacji, lecz również globalizacja może powodować bądź przyspieszać procesy integracji), a częściowo niemającego nic (bądź prawie nic) wspólnego z globalizacją,
- jednolity rynek europejski (JRE) jest zaawansowanym etapem integracji ekonomicznej.

Rys. 1. Relacje między procesami internacjonalizacji, globalizacji i integracji

Źródło: N. Daszkiewicz, *op. cit.*, s. 22.

Warto za L.S. Welchem oraz R. Loustarinanem przyjąć bardzo ogólną definicję internacjonalizacji jako procesu „rosnącego zaangażowania w międzynarodowe działania”, który może być rozpatrywany zarówno na poziomie poszczególnych gospodarek narodowych, jak i poszczególnych przedsiębiorstw²⁶. Idąc dalej, D. Smallbone stwierdza, że internacjonalizacja składa się z „całego szeregu różnych procesów obejmujących internacjonalizację rynków, produkcji, kapitału, siły roboczej i regulacji”²⁷. W tym sensie europeizację można utożsamić z internacjonalizacją, ze znacznie węższym jednak zakresem oddziaływania. Przechodząc na poziom przedsiębiorstwa, J. Rymarczyk definiuje internacjonalizację jako „każdy rodzaj działalności gospodarczej podejmowanej przez przedsiębiorstwo za granicą”²⁸. Analogicznie można w odniesieniu do przedsiębiorstwa definiować europeizację jako umiędzynarodowienie przedsiębiorstwa w skali europejskiej, a ściślej w zakresie jednolitego rynku Unii Europejskiej. W tym znaczeniu zatem europeizacja jest również pojęciem węższym, ale wynika z tendencji umiędzy-

²⁶ L.S. Welch, R. Loustarinan, *Internationalization: Evolution of a Concept*, „Journal of General Management” 1988, vol. 14, nr 2, s. 34.

²⁷ N. Daszkiewicz, *op. cit.*, s. 15.

²⁸ J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2004, s. 19.

narodowienia się przedsiębiorstw we współczesnej gospodarce oraz stworzenia korzystnych warunków do funkcjonowania przedsiębiorstw na rynkach wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej, które to *per se* sprzyjają internacjonalizacji w wymiarze europejskim.

Proces globalizacji²⁹ najogólniej można zdefiniować jako „wzrost ekonomicznych powiązań pomiędzy krajami wynikający z wielkich rozmiarów i różnorodności międzynarodowych przepływów towarów, usług, kapitału oraz dyfuzji technologii”³⁰. Dokonując delimitacji zasięgu oddziaływania w ujęciu krajów, można przyjąć tę ogólną definicję globalizacji również w odniesieniu do pojęcia europeizacji. Uzasadnione wydaje się zatem stwierdzenie, że europeizacja jest odpowiednią „starego kontynentu” na procesy globalizacyjne zachodzące w gospodarce światowej. Zwłaszcza we wspomnianym wymiarze instytucjonalnym europeizacja przyjęła strategię defensywną, która z czasem przekształciła się w strategię ofensywną wobec zmian zachodzących w gospodarce globalnej. Europeizacja pozostaje w ścisłym związku z globalizacją. Brytyjscy uczeni R. Geyer, A. Mackintosh oraz K. Lehmann określają ją jako proces siostrzany w stosunku do globalizacji (*the baby brother of globalisation*)³¹. Obydwa te procesy współlistnieją i nie mogą być analizowane w oderwaniu od siebie.

A. Zorska wyróżnia trzy płaszczyzny występowania procesów globalizacyjnych; w odniesieniu do: gospodarki światowej, przemysłu oraz przedsiębiorstwa³². Analogicznie można przyjąć, że proces europeizacji zachodzi na tych samych płaszczyznach, w porównaniu z globalizacją ma jednak węższy zakres oddziaływania.

Według W. Molle’a integracja ekonomiczna może być rozpatrywana z perspektywy dynamicznej oraz statycznej. W wypadku tej pierwszej jest to „proces, w ramach którego granice ekonomiczne między krajami członkowskimi są stopniowo eliminowane, to znaczy, gdy dyskryminacja narodowa jest zniesiona, przy czym poprzednio odrębne jednostki ekonomiczne stapiają się w większą całość”, natomiast w wypadku perspektywy statycznej to „sytuacja, w której narodowe składniki większej gospodarki nie są już dłużej oddzielane przez granice ekono-

²⁹ Zagadnienie globalizacji autor niniejszego artykułu szczegółowo omówił w pracy *Firma globalna jako jeden z efektów procesu globalizacji* [w:] *Wybrane zagadnienia współczesnej ekonomii*, red. R. Pajda, Wydział Zarządzania AGH, Kraków 2001, s. 256–263.

³⁰ *World Economic Outlook*, International Monetary Found, Washington 1997, s. 45.

³¹ R. Geyer, A. Mackintosh, K. Lehmann, *Integrating UK and European Social Policy. The Complexity of Europeanisation*, Radcliffe Publishing, Oxford 2005, s. 23.

³² A. Zorska, *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 18–19.

miczne, ale funkcjonują razem jako jedna całość³³. B. Balassa już w latach 60. XX w. wyróżnił pięć etapów procesu integracji ekonomicznej, począwszy od strefy wolnego handlu, a na pełnej integracji ekonomicznej i politycznej skończywszy³⁴. Związek europeizacji z integracją jest zatem bardzo ścisły. Europeizacja może być rozumiana jako integracja (w węższym znaczeniu), może być jednak również ujmowana niezależnie od integracji europejskiej, jako szerszy proces obejmujący cały kontynent europejski, o czym wspomniano już wcześniej.

Z pojęciem europeizacji ściśle wiąże się idea europeizmu, który można zdefiniować jako „zestaw procesów integracyjnych w skali kontynentalnej zaprogramowany i kształtowany przez naukę, etykę i w konsekwencji metapolitykę”³⁵. Według teorii europeizmu żadne państwo europejskie nie może skutecznie podejmować rozsądnych działań politycznych bez uwzględnienia interesów innych państw europejskich. Stąd pomyślność Europy zależy od procesu integracji państw europejskich przez powołanie wspólnych instytucji prawnych, gospodarczych i politycznych, którego efektem będzie autentyczne zjednoczenie polityczne. Redakторы wspomnianego już periodyku „Dialogue and Universalism” we wprowadzeniu do jednego z numerów jako praktyczny przykład idei europeizmu podają Polskę, która w wyniku „wspólnych ogólnokontynentalnych wysiłków otrzymała szansę na repozycjonowanie swojego miejsca w Europie”³⁶.

Warto zakończyć rozważania na temat europeizacji, przywołując ideę paneuropeizmu. Koncepcja ta wyrażała się w dążeniu do zjednoczenia krajów kontynentu europejskiego pod względem politycznym oraz ekonomicznym, a była propagowana po I i II wojnie światowej. Postulowała powstanie Stanów Zjednoczonych Europy. Oczywiście ze współczesnego punktu widzenia jest to nurt historyczny, bez wątpienia jednak wywarł on wpływ na kształt procesów integracyjnych zachodzących na kontynencie europejskim w ostatnim pięćdziesięcioleciu.

5. Wnioski

We współczesnym świecie zachodzi wiele podobnych do siebie procesów. Obok siebie występują globalizacja i regionalizacja, zwłaszcza w kontekście światowej gospodarki. Rezultatem obydwu tych tendencji jest proces europej-

³³ W. Molle, *Ekonomika integracji europejskiej. Teoria, praktyka, polityka*, Fundacja Gospodarcza, Gdańsk 2000, s. 8–9.

³⁴ Szerzej zob. K. Wach, *Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008, s. 8.

³⁵ *Towards a New Young Europe: Europeanism Project Study*, „Dialogue and Universalism” 2002, vol. 12, nr 4–5, s. 149.

³⁶ *Ibidem*, s. 149.

skiej integracji gospodarczej (jako proces regionalizacji w naszej części globu) oraz proces europeizacji (jako ofensywna odpowiedź na pogłębiający się proces globalizacji). Europeizacja może też być postrzegana jako ruch bilansujący w stosunku do amerykańizacji czy macdonaldyzacji społeczności światowej³⁷. Choć podkreślić należy, że zarówno europeizacja, jak i amerykańizacja mają wiele wspólnych cech, zwłaszcza w wymiarze tożsamościowym, i reprezentują jedną tendencję – westernizacji³⁸.

Z całą pewnością europeizacja jest pojęciem wieloznacznym, różnorodnie postrzeganym oraz analizowanym z różnych punktów widzenia. Należy obecnie do chętnie podejmowanych problemów badawczych. Niewątpliwie proces europeizacji opisuje maksyma „jedność w różnorodności”. P. Mazurkiewicz w swojej monografii przewrotnie zatytułowanej *Europeizacja Europy...* powtarza za Janem Pawłem II, że Europa wymaga europeizacji rozumianej jako proces poszerzenia Unii Europejskiej (europeizacja całego kontynentu), który jednocześnie wymaga procesu autoeuropeizacji, czyli przekształceń, które pozwolą na przejście od stanu „jest” do stanu „powinno być”³⁹.

Literatura

- Bache I., *Europeanization: A Governance Approach*, „European Union Studies Association”, 8th Biennial Conference, 27–29 March 2003, Nashville, Tennessee, USA, http://aei.pitt.edu/554/02/Bache_EUSA.doc, 15.12.2008.
- Daszkiewicz N., *Internacjonalizacja małych i średnich przedsiębiorstw*, Scientific Publishing Group, Gdańsk 2004.
- Dumała A., *O pojęciu, mechanizmach i instrumentach europeizacji*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska 2007, vol. XIV.
- Dyson K., *Introduction: EMU as Integration, Europeanization and Convergence* [w:] *European States and the Euro. Europeanization, Variation and Convergence*, red. K. Dyson, Oxford University Press, Oxford–New York 2002.
- Dyson K., Goetz K.H., *Living with Europe: Power, Constraint and Contestation* [w:] *Germany, Europe and the Politics of Constraint*, red. K. Dyson, K.H. Goetz, Oxford University Press, New York 2003, seria: „Proceeding of the British Academy” 2003, vol. 119.
- Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na klasyczne dziedziny prawa krajowego*, red. C. Mik, TNOiK, Toruń 2000.
- Featherstone K., *In the Name of Europe* [w:] *The Politics of Europeanization*, red. K. Featherstone, C.M. Radaelli, Oxford University Press, Oxford 2003.

³⁷ Szerzej zob. G. Ritzer, *McDonalduzacja społeczeństwa*, Spectrum, Warszawa 1999.

³⁸ Szerzej zob. J. Heath, *Liberalization, Modernization, Westernization*, „Philosophy & Social Criticism” 2004, vol. 30, nr 5/6, s. 665–690.

³⁹ Szerzej zob. P. Mazurkiewicz, *Europeizacja Europy. Tożsamość kulturowa Europy w kontekście procesów integracyjnych*, Studium Generale Europa, Warszawa 2001.

- Fetherstone K., Kazamias G., *Introduction: Southern Europe and the Process of Europeanisation* [w:] *Europeanisation and the Southern Periphery*, red. K. Fetherstone, G. Kazamias, Frank Cass, London 2001.
- Geyer R., Macintosh A., Lehmann K., *Integrating UK and European Social Policy. The Complexity of Europeanisation*, Radcliffe Publishing, Oxford 2005.
- Harris P., McDonald F., *European Business & Marketing*, 2 ed., Sage Publications, London–Thousand Oaks–New Delhi 2004.
- Heath J., *Liberalization, Modernization, Westernization*, „Philosophy & Social Criticism” 2004, vol. 30, nr 5/6.
- Howell K.E., *Developing Conceptualisations of Europeanisations: A Study of Financial Services*, „Politics” 2004, vol. 41, nr 1.
- Kość I., *Europeizacja polskiej oświaty realizowana poprzez urzeczywistnianie europejskiego wymiaru edukacji* [w:] *Kształcenie zawodowe w teorii i praktyce edukacyjnej*, red. A. Kusztylak, A. Zduniak, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2006.
- Mazurkiewicz P., *Europeizacja Europy. Tożsamość kulturowa Europy w kontekście procesów integracyjnych*, Studium Generale Europa, Warszawa 2001.
- Meunier S., *Globalization and Europeanization: A Challenge to French Politics*, „French Politics” 2004, vol. 2, nr 2.
- Molle W., *Ekonomika integracji europejskiej. Teoria, praktyka, polityka*, Fundacja Gospodarcza, Gdańsk 2000.
- Olsen J.P., *The Many Faces of Europeanization*, „Journal of Common Market Studies” 2002, vol. 40, nr 5.
- Radaelli C.M., *Europeanisation: Solution or Problem?* [w:] *Palgrave Advances in European Union Studies*, red. M. Cini, A. Bourne, Palgrave Macmillan, Houndmills–New York 2006.
- Ritzer G., *McDonaldyzacja społeczeństwa*, Spectrum, Warszawa 1999.
- Rydlewski G., *Problemy europeizacji administracji publicznej*, „Służba Cywilna” 2004/2005, nr 9.
- Rymarczyk J., *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2004.
- Towards a New Young Europe: Europeanism Project Study*, „Dialogue and Universalism” 2002, vol. 12, nr 4–5.
- Wach K., *Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008.
- Wach K., *Firma globalna jako jeden z efektów procesu globalizacji* [w:] *Wybrane zagadnienia współczesnej ekonomii*, red. R. Pajda, Wydział Zarządzania AGH, Kraków 2001.
- Welch L.S., Loustarinan R., *Internationalization: Evolution of a Concept*, „Journal of General Management” 1988, vol. 14, nr 2.
- World Economic Outlook*, International Monetary Found, Washington 1997.
- Zorska A., *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Zychowicz P., *Eurokraci nie gęsi...*, „Rzeczpospolita” z 16.02.2008 r., nr 40, dodatek „Plus Minus”.

The Dimensions of Europeanisation and Its Context

European Union, Europeanisation or Europeanism are currently among the most popular phrases found in scientific papers and popular magazines. At times treated synonymously, their meanings do in fact differ. The paper focuses on three main areas, the first of which is a description of the idea of Europeanisation, its nature, types and spheres. An elaboration of eight dimensions of the phenomenon and a discussion of the context of Europeanisation follow. The author points out dependencies between globalisation, integration, regionalism, Europeanism, the European single market on one hand and Europeanisation on the other. The main research method used in the paper was the studying of literature on the subject, which forms the basis for the conclusions and recommendations in the field of defining the Europeanisation process and its dimensions.

